

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՔ

HISTOIRE MODERNE DES ARMÉNIENS. — Վերջին օրերու մէջ լոյս տեսած Կ. Յ. Բասմաճեանի այս երկը ստուգիւ շարու նակութիւնը կամ լրացացիլ մասը կըրնանք համարիլ, J. De Morganի այոցոս մասին Փրանսերէն հրատարակութեան¹, Ասպետական ազգի՝ ազնուագոյն անհատը Պր. Տը Մորկան, Ռսուցչապետ Բասմաճեանի 165 էջերով հրատարակութեան՝ 4 էջ յառաջարան նուիրելը, կը հաւաստէ այս նոր հրատարակութեան աւելն զնահատանցի արժանի ըլլալուն: Ի մէջ այլոց՝ հայասէր Փրանսացիին կը գրէ.

« Le livre de M. Basmdjian, *Histoire Moderne des Arméniens*, répond pleinement aux nouveaux besoins de l'esprit historique. Il expose, en documents très précis, souvent même fort impressionnants, les efforts du peuple Arménien depuis la perte de ses libertés, jusqu'aux jours que nous vivons, permet de suivre ce labeur incessant de la race, en vue de retrouver ses droits méconnus par des maîtres injustes et cruels, montre les luttes, les souffrances, les espoirs, les déceptions de ce peuple qui, dans toute sa vie si longue, n'a jamais eu de défaites, qui ne veut pas mourir. C'est l'âme du peuple arménien que l'on voit tout entière au travers de ces pages si riches en enseignements ».

Իսկ համեստ հեղինակը կը յաւելու.

« Je ne suis pas un politicien; je suis un simple historien; et ce n'est pas dans un but politique que je présente ce travail au public; je résume ici simplement ce que nous enseignent l'histoire de ce petit peuple martyr depuis la chute de son royaume, c'est-à-dire, depuis l'an 1375 jusqu'à nos jours. C'est donc l'*Histoire Moderne des Arméniens* que j'ai tracée dans ces pages, l'histoire telle qu'elle apparaît dans son ensemble, en toute simplicité et sans commentaires ».

Գրքին ամբողջութիւնը ծայրէ ի ծայր ընթերցողը՝ անտարակոյս պիտի եզրակացնէ թէ պատմարան Բասմաճեան ջանացել է կուռ իմաստներով հայոց վերջին զարհուր կեանքին, զործունէութեան, չարչարանքին ամբողջութիւնը խտացնել,

փունջ մը կազմել և ներկայացնել քաղաքակրթ յաշարհի ազգերուն. ասոր մէջ լաւ յաճողը է: Պ. Յ. 3,50 արժող այս գունարկ գրականի գիրքը՝ պէտք են ամէն հայորդիք բազմաթիւ օրինակներ ապրուպել, և ազատ ազգերու լաւագոյն և ազդեցիկ անհատներուն նուէր յղել:

Աւելորդ չենք համարիր համայնագիտարան Բազմաճեանի մէջ, ՀԱՅՅՈՒ ԱՐԳԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ հիմնական ստաղծ մեթոտոլոգ այս կարեոր հրատարակութեան ամենակարեոր դրուագներուն յիշատակութիւնն ընել: Գիրքը զլլատարաբար 1375էն մինչև 1916ի մեր ցեղին պատմութիւնը շօշափած է, և ի վերջոյ զետեղած է Հայաստանի Ֆրանսերէն քարտէշը՝ զոր Բազմաճեանի Մարտ 106 էջին մէջ՝ արդէն յիշատակած ենք. իսկ քսան գուլիներու ամփոփոյթն է.

Ա. Ամբարկ Հայաստանի վաղեմի պատմութեան Անոր Ի շրջաններ. Մեծն Տիգրան. Հայոց յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ. 1ևն Ե. Կր թագուհի ի Բարիկ. — Բ. Հայ զբազանութեան սղեղնատրութիւնը, Ոսկեզար, Թարգմանիները մինչև հերետ Լաւրոնցիի շրջանը. — Գ. Հին Հայաստանի մէջ զեղարուեստական և ճարտարագիտական նշանները, ստոնջ ղեպի Արեւմտայ ծառայիլը, և այլն. — Դ. Հայկական թագաւորութեան վախճանիով՝ մեր քննարարի վիճակը. Թիւրքերը և պարսիկները նարաստարութիւնները. Թիւրքերը 1475ին Արեւմտեան Հայաստանի մէջ ստասիկն սուլթան Թուրք կը գործեն: — Ե. Եւրոպացի շահաստարութիւնները և Հայերու անուէլ վարժուցը: — Զ. Գարսապաղ մեթոտոլոգ գործերը. Խորաշէլ Որբի և Դաւիթ Սեւանցի հիգերը: — Է. Թուրք-Պարսկական պատերազմները՝ Հայաստան իրարմէ ազդուելու համար. — Ը. Հայերու զազկերը Արեւմտեան Հայաստանէն, Անիէն, Կիլիկիայէն՝ ղեպի Եւրոպայ, Ալբանի, Եգիպտոս ու Միջերկրական կղզիները, և այլն. Վենետիկ և Վիեննայի Միխիմարանները. — Թ. Ութնաստները զարու մէջ Հայերու միջը և դիմաճները. Վրաց, Ռուսաց և այլ քրիստոնեայ ազգերու՝ մանկէ ստանալուց լուծէն ազատելու համար. — Ժ. 1797էն սկսեալ Ռուսաց պատերազմները՝ ընդդէմ Պարսից և Թրքաց Հայաստանը զբաւելու համար. — ԺԱ. Ռուսաստանի նայիլը. ստանալանորութիւնները, ստոնջ վերջուիլը, Միւննոզոսը. 6 թիւները. — ԺԲ. Ռուսահայոց մտաւոր զարգացումը. 1ազարեան հեմարանը. Երեսնական ժողովուրդաց զարգացը. Հայկական մասուրը, լրագիրները, և այլն: — ԺԳ. Պարսկաստանի Հայերը. զարգացիլը, ընկերութիւնները, Եփեսոս խան: — ԺԴ. Բիւզանդիայ կայսրութեան աննեղան նայիլը, նայ կայսրները և կայսրուհիները, զինուորները, պետական անները: Մեծէտ Բ. Պարսից տիրակալով՝ փոքր Ալեքի նայերն ի Պոլսոյ. Պարսիցարութեան աստատութիւնը. Թիւրքիոյ կամ լաւ հս Կ. Պոլսոյ Հայաստանի թիւնը. — ԺԵ. Հայ Ազգային Սահմանադրութիւնը, ստոր հիմնական վեց սկզբունքները. — ԺԶ. Հայկական ստաղծը զաւանանները. — ԺԷ. Հայկական ինչոգը, Նշանեան և Դաւանացական հիւսակցութիւնները. Սասունի կտորածը 1894ին. 1890-96 Հայոց չարգիքը

1. Տես սեղանութիւնները Բազմաճեանի նախորդ թիւի 4ոգրէն երրորդ էջը. Essai sur les nationalités.

1909 Առանայի ջարդը, 1915ի անուր կոտորածը — ժվ. Թիւրքիոյ Հայկրոս մասուր զարգացումը. ասու-
մի գործընդերը. հաստատութիւնները. քաղաքացւոյ վար-
ժարանները. Մամուլը. Ընկերութիւնները. Հայկական
Ընդհանուր Միութիւնը հաստատուած Պարս Նուպար
Բաշայէ. — ժվ. Հայ թագաւորութեան վերականգն-
իտայ մինչև ցարը. հայկական զբաղանջութեան վիճակը.
Մեծն Միտիթարայ և իր աշակերտաց վերանորոգու-
թեան զորքը, Արգի մամանակներու զրիշները. Բա-
զրասունի. Նիւրիփեաղը. Պէշիկիթաշիւն, Քաթմը-
ճեան, Ալիշան, Արովեան, Դուրեան, և այլն — Ի. Ժա-
մանակիցը հայերու Գիտական, Արեւստական և Գե-
ղարեստական, և այլ զարգացումը:

Իրրև յաւելուած զերբը կը բովանդակէ.

Ա. Հայոց թուանամարը և Բ. Գերմանական երկու
վաւերաթղթեր:

Գիրբը ստանալու համար զիմնէ՝

Mr. J. Gamber Libraire

7 Rue Danton PARIS

ARMENIA AND THE ARMENIANS. —
Աղնուաշուք օր. Emily J. Robinson,
զբած, տպած և մեզի օրինակ մը յգած
է 8 էջէ բաղկացեալ տետրակը, յորում
կը շօշափէ մեր ազգին պատմութեան և
բնաշխարհին զլիսաւոր գիծերը, և ջերմ
կոչ մը կ'ընէ մարդասէրներու՝ նպաստել
մեր թշուառ ազգին արեւտալի վիճակի
մասնուած՝ մահուան արեւորընդերու մէջ
տուայտող եղկելիներուն:

ARMENIAN RED CROSS AND REFUGEE
FUND. — Միեւնոյն փափկասիրտ և հա-
յասէր հեղինակուհին հրատարակած է 24
էջերէ բաղկացեալ տետրակը որ կը բո-
վանդակէ տեղեկատուութիւն, հաշուետու-
ութիւն, ընկերակցութեանց անուններու
ցանկ, և այլն: Հեղինակուհին Լիւստոնի
Ararat ամասահանդէսի 1917ի Փետրուարի
համարին (360էն 365) մէջ միեւնոյն նիւ-
թերու մասին յօդուածներ գետղած է: Հայ
տիկիներու և Հայ օրիորդներու նախան-
ձեկի օրինակ ըլլալիք Անգլիացի օրիորդին
յարգանքը, շնորհակալութիւն: Հայկական
կարսիք խաչի և արկածեալ ու թշուառ
վիճակի մէջ տուայտող հայերու համար
նպաստահաւար ընկերութեան նախագա-
ւուհին է Գեր-կոմսուհի Պրայս: Պատ. քար-
տուղարն է Miss Emily J. Robinson,

առ որ պէտք է զիմն զբըյլններ ստա-
նալու և կամ նպաստներ փութացնելու
համար. բնակավայրին տեղն է 35 A.
Elsham Road, Kensington, LON-
DON, W 14.

LES DERNIERS MASSACRES D'ARMÉ-
NIE. — Բարիգու Berger-Levrault
զբատուներ՝ երբեմն երբեմն մեր հայկական
նիւթով զբաղող զբըբու ալ շարքեր կ'ըն-
ծայէ, ինչպէս որ մէկն ալ այս փոքր
զբըբու է, 48 էջով, ֆրանսական թարգ-
մանութիւնը՝ Herbert Adam Gibbonsի
անգլիերէն բնագրին: Կը յանձնարարենք
հայօրդիներուն որ իրենց հայ ինչըրով
զբաղող զբըբու շարքին մէջ ունենան
զայս ալ:

Նոյն զբատան մէջ կը ծախուի նաև J.
de Morgan հայասէր ֆրանսացիին « Es-
sai sur les Nationalités » ն, որ հայերուս
համար ամենակարեւոր է ունենալ զայն:

LES MURMURES DU COEUR (Սրտի մըր-
մունջներ). — Բարիգու Ներսիսեան տը-
պարանէն լոյս տեսած է, հեղինակն է
Հայկ-Արամ Քիպարեան-Արջուկենց: Կը
բովանդակէ հեղինակի պատկերը, յառա-
ջարան մը, և զանազան ոտանաւորներ,
բոլորն ալ իրենց ֆրանսերէն թարգմանու-
թեամբ:

Հեղինակը քաղցր օծումներով զրոյշած
է իր ոտանաւորները, հոն ազնիւ սրտի
մը զգացումները կը թրթոան, նուիրելու
համար իր վախճանեալ մայրիկին՝ բոլոր
սէրը, գուրգուրանքը: Կը յիշէ մանկու-
թիւնը, անցուցած կեանքը. հայրենիքի
յիշատակները կ'արթնան մտքին մէջ, և
պանդիտավայրէն հեռաւոր յետակնարկ
մը կու տայ իր ծննդավայրին...: Ձի կըր-
նար մոռնալ հայրենի թոնիրը, կեանքի
պարզունակութիւնը, գետակներուն մըր-
մունջը, որոնք բանաստեղծին սիրտը կը
վերաւորեն, որով կը ստիպուի մելամաճ
ընարին ներդաշնակութիւնները լսեցնել...:
Մեծարող հեղինակին յաջողութիւններ կը
մաղթենք: